

korábban előfordul, semmint a tektonikus ornamentikába bevonult volna. A középkori keleti szőnyegeken is soká tartja magát. Nagyon valószínűvé lesz a megfigyelések alapján, hogy mindazok az övveretek, a melyeket jelen fejtegetéseink körébe bevontunk, kelet-római műhelyekben készültek. A technikai és művészi formák közel rokonsága nemcsak a keletkezési hely, de az idő azonosságát is kétségtelenné teszi. A sackraui lelet korát Grempler a Kr. u. III. század végére, vagy a IV. század elejére tette. Ugyanerre az időre vallanak a szalacsikai övveretekkel együtt előkerült érmek, melyek Carinussal záródnak. A budaujlaki sírból előkerült érmek legtöbbször a Gordianustól Maximianusig terjedő időből való. Tehát mind a három esetben a késő római császárság ötvösművészetének emlékeivel állunk szemben, még pedig abból az időből, midőn a keleti befolyás hullámai erősen benyomultak a római birodalom területére, nemcsak a művelődés, a vallási élet, hanem a művészet terén is.

Hekler Antal.

RÓMAI KÖEMLÉKEK DUNAPENTELEÉRŐL.

Intercisa földjét, mely inkább, mint bármely más pannoniai város gazdagította a Nemzeti Múzeum köemlékeinek gazdag tárát, még nem meritettük ki; az Öreghegynek nagy részét nem érte még az ásó és a vele szemben fekvő «Táborállás» is gazdag eredménnyel kecsegtet. A Dunapentelén előkerült köemlékek közül 85 darab, tehát majdnem a harmadrésze id. Hauzer Ferencz földjén került napfényre, a hol késő, IV. századbéli római sírok szerkesztésére használták őket.

Az idei tavaszon a Nemzeti Múzeum számára megszerzett tíz római köemlék közül is kilenczet (3 feliratos és 6 domborművű) ezen a területen találtak, egyet pedig Nagy István földjén.

Az első köemlék, a melyről most adunk hírt, feliratos sírkő, melyet M. Antonius Marcianus szüleinek (a 80-éves életkorában elhunyt M. Antonius Censorinusnak és ennek még élő feleségének Ulpia Zosimiananak) és hétéves korában meghalt fiának M. Antonius Optatusnak állíttatott föl. A kő három darabra van törve és felső része csonka; itt még látható három emberi alak (még pedig két felnőtt és köztük egy gyermek) mellképének a nyoma. A középső mezőben nyílt koszorú van ábrázolva, melynek átellenes végeit két meztelen szárnyas genius fogja meg és ellenkező irányban húzzák. Nem ritka motívum ez; a pannoniai II. századbéli sírköveken többször fordul elő. Ugyancsak Dunapentelén, Farkas János földjén napfényre került sírtáblán a koszorú alját szallagok fűzik egybe, melyeket* szárnyas, meztelen geniusok fognak meg.

* V. ö. Hampel József: Intercisa emlékei, Arch. Ért. XXVI. 261. 1.

A miénkhez egész hasonló motívumot látunk egy másik, 1905-ben (R. N. 22/1905 21) Dunapenteléről, Berki János földjéről ide került köemléken.

A sírkő alsó részét a 12-soros felirat foglalja el, melynek két oldalát egy-egy indadíszes pillér szegélyzi. Felirata így szól:

D	M	
M · NTONIVS · CE		D(is) M(anibus)
NSORINVS · DO		M. Antonius Ce
MO · APAMIA · N · LXXX		nsorinus do
5. ET · M · NTONIVS · OPT		mo Apamia an(norum) LXXX
ATVS · NĒPOS · EI ! /		et M. Antonius Opt
N · VII · H ! S · ! T · VLPI ! /		atus nepos ei[us]
ZOSIMIN · VIVAE ·		an(norum) VII h(ic) [s(iti)] s(unt) [e]t
CONIVGI · EIV !		Zosimian(ae) vivae
10. M · ANTONIVS · MA !		coniuigi eiu[s]
CINVS · PARENTI ! / S		M. Antonius Ma[r]
ET · FILIO · EO ! / !		cianus parenti[bu]s
! / !		et filio eo[rum]
		[f(aciendum)] [c(uravit)]

Úgy látszik tehát, hogy azokhoz a feliratos síremlékekhez tartozik, melyek a régibb és későbbi szerkesztési szokás átmeneti pontján készültek, tehát a sírkövek azon csoportjához tartozik, a melyekkel legutóbb Hampel József «A Nemzeti Múzeum legrégebbi pannóniai sirtáblái» című értekezésében bővebben foglalkozott. A régibb, az első századbéli síremlékeknek megfelelő módot képviseli a h(ic) s(iti) s(unt) formula, valamint az elhunytak megnevezése nominativusban és életkoruk jelzése genitivusban; későbbi időre vall a felirat élén álló D(is) M(anibus) dedicatio. A 80 éves korában elhunyt Antonius Censorinus-ról azt is megmondja a sírirat, hogy «domo Apamia» származik. Alighanem a syriai Apamea értendő, tehát ugyanaz a város, a melyből Marcus Herennius Pudens, a legio II adiutrixbeli veteranus is eredt, a kinek sírkövét szintén Dunapentelén (Monyák Andrásné földjén) találták.* A kő méretei: magassága 180 cm., szélessége 90 cm.

Ugyaninnen származik egy feliratos sirtábla töredéke (1. ábra), melynek ép baloldalán egy meztelen ifjú keresztbevetett lábakkal egy oltáron állva mindkét kezével a tábla keretének kelta idomú fülét fogja; hajviselete sajátságos, homlokán két hajtekeres emelkedik, hasonló a dunapentelei Medea-kép hajzatához.** A keret fülében D áll a D(is) M(anibus) dedicatióból. Az ötsoros felirat így szól:

ELIÆ · NATTVNE · QV · F · AV
H · C · S · NN · XXX · CON · BEI
VERECVMBERE · PIEN
AVRELIVS · VINDO
ET · SIBI · VIVO

* V. ö. Mahler Ede: Arch. Ért. XXV. 230. l. és Hampel József u. o. XXVI. k. 236. l.

** Arch. Ért. XXVI. 231. l., II. ábra.

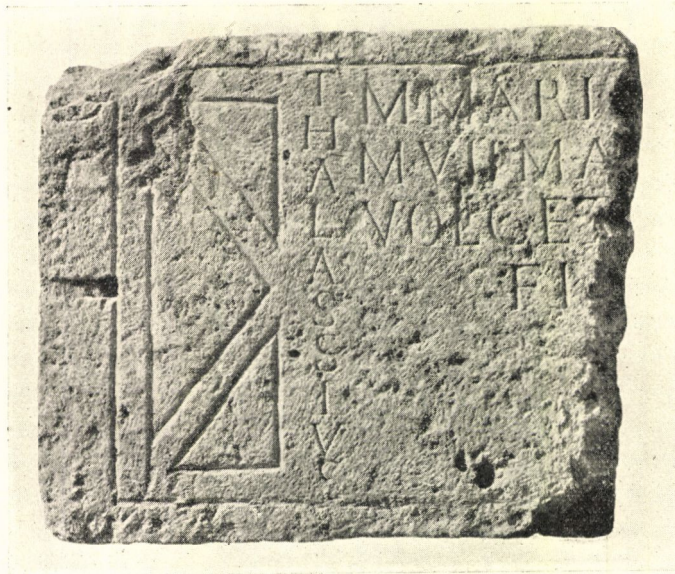
1. ábra.

A köemlék felállítója Aurelius Vindo, Vindobius, vagy Vindoroicus.* Egyik elhunyt, a kinek felállították e sírtáblát, Aelia Mattutina volt; valószínű, hogy a második sorban álló «N · XXX» ő reá vonatkozik s így az első sorban levő QVE után kellett volna állania. A felirat jó része hiányzik, s így értelme nem egészen világos. A tábla hossza 108 cm., magassága 73 cm.

Egy harmadik feliratos köemlék szintén csak töredék (2. ábra); jobb fele hiányzik. A feliratos mező baloldalát három bevésett háromszög díszíti: egy egyenszárú, a melynek alapvonala párhuzamos a kő magasirányával, és két derékszögű háromszög, a melyeknek átfogói párhuzamosak az egyenszárú háromszög egy-egy oldalával, hosszabb befogói azonban párhuzamosak az egyenszárú háromszög alapvonalával. Felirata csonkasága miatt nem érthető, csak egy szó tökéletes, ez: THALASSIVS, valószínű a kő felállítójának a neve, a melynek egyes betűi nem a szokásos vízszintes irányban állanak egymás mellett, hanem függélyes irányban egymás fölött. A felirat ez:

T	M · MARI
H	M · VIIM · A
A	L VOLG · ET
L	A
A	S
S	S
S	I
I	V
V	S
S	FI

* Mind a három név gyakori (v. ö. C. I. L. III. 5076, 5105, 5469, 10362; 6017, 10; 4604).

2. ábra.

A kő méretei: magassága 55 cm., hossza 66 cm.

Ritka ép darab a Nagy István földjén kiásott kőemlék (3. ábra); sírtábla volt, melyet C. Bassus, a ki «librarius», tollnok volt, Aurelius Monimusnak, a cohors miliaria Hemesenorum beneficiariusának felállíttatott. Három, egymástól léczek által elválasztott részből áll. A legfelsőbb mezőben az ormot támasztó két oszlop közt az elhunyt mellképe van ábrázolva. A meredeken emelkedő ormot körben lévő négyágú csillag díszíti, míg az acroteriumok félpalmetta idomú domborművű dísz mutatnak. A középső 38 cm. széles és 50 cm. magas mezőben, a melyet fölfelé egy 6 cm. széles és «DM» azaz D(is) M(anibus) felirású lécz, két oldalt pedig egy-egy pillér szegélyez, hétsoros felirat van bevésve. A felirat ez:

D	M	
NRELMOÑMOBF		D(is) M(anibus)
TRIBCOH (X) H		Aurel(io) Monimo b(ene)f(iciario)
EMESSTIPXXIII		trib(uni) coh(ortis) miliaria H
VIXITAN XLV		emes(enorum) stip(endiorum) XXIV
5. CBASSVSLIB		vixit an(nos) XLV
BMPEXIPSI		C(aius) Bassus lib(rarius)
VSPRAECEPTO		b(ene) m(erenti) p(osuit) ex ipsi
		us praecepto

Az elhunyt tehát a coh. mil. Hem. nevű csapatban «beneficiarius tribuni» volt, azaz egyike volt a hadsereg ama tisztjeinek, a kik szolgálattételre a tribunus mellé voltak beosztva. Ez most a harmadik dunapentelei emlék, a melyen ez a tisztí cím előfordul.*

* 1905-ben több Dunapentelén előkerült római kőemlékek közt egy Tiszuczky Károly földjén lelt sírkövet hoztam a múzeumba, a melyet Aurelius Silvanus négyéves életkorában

3. ábra.

4. ábra.

Az írásos tábla alatti téren díszedény van kifaragva, melynek felső nyílásából jobbra-balra repkényinda (?) hajlik ki-, fel- és lefelé. A kő méretei: magassága 166 cm., szélessége 72 cm., vastagsága 14 cm.

A domborműves kövek is elég érdekesek. Az egyik díszes aediculum-maradvány (4. ábra), mely minden tekintetben hasonló ahhoz a falhoz, mely 1906-ban került a múzeumba és a melyről már szó volt.* A fal külsejét itt is két pillér szegélyezi és ezek között külön oltárszerűen tagozott talapzaton szárnyas

meghalt fiának, Aurelius Cassianusnak, felállított, s itt a kő felállítója a b(ene)f(iciarius) trib(uni) rangot viseli. (V. ö. Arch. Ért. XXV., 230. l.) Egy évvel később (1906-ban) Rákó Dániel földjén vezetett ásátás alkalmával egy kőkoporsót találtam, a melynek felirata így kezdődik: D(is) M(anibus) M. Aurel(io) Silvano veterano ex b(ene)f(iciario) tribun(i) domo Hemesa. Valószínű tehát, hogy a két emléken említett Aurelius Silvanus egy és ugyanaz az egyén volt. (V. ö. Arch. Ért. XXVI. köt. 159. l.)

* Arch. Ért. XXVI., 247. és 252. l.

5. ábra.

meztelen genius áll, keresztbevetett lábakkal, balját a jobb vállára hajlított fej alá helyezve és jobbjával a lefelé fordított fáklyát fogja. A pillérek díszje is ugyanaz mind a két emléken, csak hogy itt a baloldali pillér kidomborodó borostyánlevelű indával van díszítve és a jobb pillér hornyolatos tagozással bír, ott meg a megfordított rendet látjuk. De itt is meredeken emelkedő, négy sávos léczből alakult orom díszíti a fülkét, a melyben a genius áll. A kő magassága 182 cm., szélessége 71 cm.

6. ábra.

Érdekes az a domborműves kőemlék is, a melyen erdőből kirohanó oroszlán szarvast üldöz (5. ábra); itt tehát ugyanaz a motívum van ábrázolva, mint egy másik már 1906-ban a múzeumba került dunapentelei kővön,* balra

* Arch. Ért. XXVI., 255 l.

tutó szarvas és utána rohanó párducz. A kő hossza 198 cm., magassága 69 cm. Egy másik, most a múzeumba került domborműves kőemléken oroszán van ábrázolva, a mely első lábával egy elötte heverő lovat homlokán sújt (6. ábra). Hossza 89 cm., magassága 60 cm. Mahler Ede.

BEREG- ÉS UNGMEGYEI LELETEK A BRONZKORBÓL.

Beregmegyét illetőleg az eddig fölfedezett leletek és gyűjteményembe került ereklyék s adatok nyomán immár megállapíthatom, hogy következő helyek azok, melyeken a bronzkor hagyott nyomokat. Ardánháza, Alsóvereczke, Bábfalva, Badaló, Bakta, Barabás, Bárdháza, Beregszász, Beregardó, Borgova, Bótrágy, Csaroda, Deskofalva, Dunkofalva, Egereske, Fehércse, Feketepatak, Frigyesfalva, Gát, Gelénes, Gerzsenő, Gorond, Gut, Gulács, Hársfalva, Hátvidék, Hete, Gand, Kanora, Kigyód, Kisfalud, Kisalmás, Kisbégány, Kisdobrony, Klaecsanó, Klastromalja, Klastromfalva, Koczkaszállás, Komlós, Kovászó, Kövesd, Lázárpatak, Léczfalva, Makkosjánosi, Maszárfalva, Munkács, Nagybereg, Nagydobrony, Nagybégány, Nagyleányfalva, Nagylucska, Nagymuzsaly, Pálfalva, Podhering (Őrhegyalja), Polena, Pudpolócz (Vezérszállás), Repede, Romoczaháza, Sárosroszi, Szélestő, Surány, Szaszóka, Szolyva, Sztárfalva (Istvánfalva), Szuszkó (Bányafalu), Tákos, Tissova (Csendes), Tizsakerecsen, Tökés, Tövisfalva, Ugornya és Várpalánka. Ezekhez ez utóbbi években szép számmal járultak újabb leletek.

Kisdobronyi bronzlelet. E magyar falu Beregmege alsó rónaterületén fekszik, hajdan rengeteg tölgyerdőség borítá, honnan nevét is vette az egykori szláv lakóitól. Közéleben a Latorcza-folyó halad lefelé, mely azelőtt gyakori vízáradásokat okozott s a vidéket ízletes halakkal bőven ellátta, a mint-hogy erdőiben a vadállomány is bőven tenyészett. Nem csoda tehát, ha már az őskorban tartózkodási helyéül választák az akkori népek, különösen a bronzkoriak, kiknek nyomai, ereklyéi itt gyakran kerülnek szórványosan napfényre. Évek előtt számos tárgy került innen gyűjteményembe, melyekről az *Archaeologiai Értesítőben* értekeztem, 1908. évben pedig az ottani Ó-domb oldalán egy korhadtt fának földből kiemelt törzse és gyökerei alatt nagy agyagedényben ismét találtak a favágók egy csomónyi bronztárgyakat, melyek a bronzkor végéről származnak s gyönyörű idomaikkal, finom készítményökkel feltűnnek. A lelet helye valaha erdőiség volt, most szántóföldül használják. Kár, hogy az előfordult leletből néhány darab elkallódott, a megmentett s alább felsorolt darabokat Herczeg János nevű ottani lakos fia és munkácsi állami főgymnasiumi tanuló az intézetnek ajándékozta s azok a következők: 1. Egy hengeres pérecz, síma, közepén 2 cm. vastagságú s nyílt végei felé keskenyedik; külső átmérője 8½ és belső 6 cm., súlya 300 gr. Patinája le van dörgölve. 2. Hasonló pérecz, de ráspolyozatlan állapotban s így még viseletre alkalmatlan volt. Ez nem hengeres tagú, hanem négyzetű, éleivel ki- és befelé öntött, közepén 2½ cm. vastag s így keskenyedek nyílt vágás felé, melyek befelé lapítva kanya-